

Matičin književni natječaj «Turopoljska poculica»

Nagrađene kratke priče na 9. Natječaju 2017.

Đurđa Vukelić Rožić

ŠKRLAK

Gospa Marička dotepla se v naše Gornje moslavčako selo v proletje, pred šest-sedum let. Kupila je hižicu pokojnoga Mateka Hrastića, a prek agencije za nekretnine mega zeta Tomeka. Kak je ostala udovica, od penzije ni mogla plačati režije za lepi stan v centru grada a da joj nekaj ostane za flizera, letovanje na moru i dva-tri tedna toplic po zimi. I koji izlet z penzionerima. Prodala je stan, novce dela na šparanje v jednu od banki kaj ju je sto posto preverila da ne bu za nejnega živlejna bankroterala, preneverila, da ne pere peneze od droge, prodaje oružja i ljudi. I tak su kultura i pamet skup došli k nama v selo vu pakiranju te fine gospe Maričke.

Gda se je lepe smestila, počela je oko hiže saditi kojekakve cvetuče grme ili kak je ona to zvala, a ja sem na Googlu to isto tak vidla, egzotično bilje. Moj Jožek joj je preoral i stanjural komadić zemle za vrt, a livadu kaj je dobila z hižum nam je dala za kravice da si pokosime seno, kaj ne bu šikara rasla. Za seno sem joj nosila litru mleka vsaki drugi den i dva sireka v subotu. Gda sem stepala, odnesla sem joj komadić domačega putra a i kokicu za juhu, tu i tam. Bile sme si dobre, niko nikoga ni skoriščaval. Gospa Marička imela je vsega po malo, kaj se vrta tiče, a bome je i deci svoji davala pune kištre, gda su došli. Vse kaj sem ju vučila me je poslušala, zvala me da pomorem i imela je čist lepi povrtnjak za jednu gradsku gospu. A i rasadnik egzotičnih biljki kaj je davala oglasa i slala kupcima pouzećem. Poduzetna je bila, nema kaj.

Ona mi je pripovedala da se moram za se postarati. Ko prvo, nesmem po dvorišču hoditi v trenirkami i starim sviterima, nek lepo oblečena. Moram obrve čupati, a če je ne redim, na prvi pogled se vidi da sem zaostala. Da moram v rukavicami delati po polu i po vrtu kaj bi ruke bile lepe i nežne, ženske. Da moram vsaku večer tabane ribati i nokte sređivati. Da moram vsaki mesec iti k doktoru na kontrolu tlaka, vsaka tri meseca k zubaru i vsaki teden k flizerki. Skinuti i pozabiti svega rupca. Pravi pravcati make-over, i prava muka. Rekla je do moram imati bar tri torbice, belu, smeđu i crnu. Plavo se ne sme nositi ze smeđim. Na sportsku robu idu niske pete a na uske šose i kostime bar mala peta ili štikla. I ko kruna vsemu temu nauku, donesla mi je tri šešira. Jeden za po suncu gda delam po vani, jeden za sunce gda idem med ljude, lepi svetli boje pastrve, z suhim rožami i nekaj svilenih cvetekov i trejti, crni, gda idem na ispračaj na groblje ili na svečanu večeru, dodelu diplome deci i vnukima i kaj več je treba. A ja nis znala kak bi joj rekla da nemam kuražu deti ta čuda na svoju glavu. Da bu to katastrofa.

Jožek je same vusnice grizel gda ja svoje nokte rašpam i na ruke mečem finu kremu, kaj bi zgledele kak nježne, ženske ruke, mesto da sem v štali skidam i svine hranim. Onda ni štel da mu režem kruha ili čistim češnjak za večeru jer bi smrdeli po ti pomadi. Na večer sem štrikala pri televizoru i noge močila, rašpala i riflala tabane. Več za dve nedele su bili kak pri novorođenomu detetu, lepi i rozasti. A moj Jožek se duril i čkomel. Moral je spred televizora v boravku sam iti po kekse i mleko v kuhinju. Čak pet metri! Za čas, po daščicu i male špeka i luka gda mu je falilo nekaj slano, jer je na televiziji bila kakva gladna reklama. Ja bi ga podvorila, kak i sva ta leta kaj sme skupa, ali sem noge imela v škafu. A to se poštiva. Gda su noge v škafiću, niš se ne mora. Z vusnicami je žmulil a i oči su mu bile vse užeše, a ni se ufal vikati na me i moju novu žensku stranu, nježnu i lepu. I rekla bi gospi Marički da me je špotal a ona bi ga same pogledela onak, spod oka i ruku dela na svega umetnoga kuka: „I onda, kak sad to, gospon Joža?!“ Same Bog zna kaj si je Jožek mislel. Morti da sem se zaljubila v kakvega selskoga fulira, eh!

Došlo je vreme velikega prošćenja v našem selu. Gospa Marička je prosila Jožeka kaj bi zapregel konje i odvezel nas pred cirkvu. Rekla je da bu platila dve kile janetine i pivu, jer je prodala vse flance nekakve trave kaj ju je teško najiti na hrvatskomu tržištu. Da si bume na štandtu tem i tem kaj ima najbolšu janetinu na pedeset kilometri okolo našega sela pomolili, pojeli i pripovedali ze selskim ljudima. Jožek se je zrihtal, zapregel kola, ja sem obula sandale tak z dva centimetra peticu, lepe tamno plave kaj je moja Ljubica ostavila na tavanu još dok je cura bila. Našla sem lepi letni plavo-beli karerani kompletić v ormaru, kaj mi je strina Vugerica donesla gda se zdeblala, skoro novi, i lepu belu torbicu. Štela sem da bu gospa Marička zadovolna z menu, a i deca, gda me vide na prošćenju, da je ne bu za mater i babu sram. Gospa Marička me je čakala pred vratima hiže. I ni mi dala otiti z doma bez škrbaka. E, to je bile gusto!

Jožek je sedel na kolima i z bičom mi pokazival da bum vidla svega če to čudo denem na glavu, a ona je rekla da se z menu više nigda ne bu spominjala če pem bez škrakom, kaj mi ga je dala. Jožek me je gledel i ponavljal jednu reč onak bez glasa za nejnim leđmi, a če sem dobre prečitala z njegovih vusnic, ta reč je bila: „kurva“. Valda je štel reči da bum s škrakom zgledela kak kakva gospa kurva. A nis ni znala kad to ta kurva zaprav zgledi, pak sem se pitala a kak onda on zna? Gospa Marička je štela da denem škrak na glavu i pokažem da sem dama a ne selska baba, kaj sem po svemu iskrenomu mišljenju i bila, i jesem. Vredna i uredna selska babica kaj bi se ž njom falila i mamek i babica, da su sirote još žive. A morti bi si i svekrva premislela da je još na ovemu svetu.

Znala sem da me se moja čer Anđelka srami, z škrakom i bez škrakom. Udala se v bogato posavsko selo, i nisu šteli skrbiti s muževom braćom na velkom imanju, pak su otišli v grad. Bilo ju je sram jednako, nas selakov moslavcev, i negvih posavcev. Drugi deci to ni smetalo. Vnuka Dorica me je znala držati za tu moju veliku, jaku šaku i reči babica, si se ti nadelala v svemu živlejnju, jel da? I tak sem ja znala da makar su obrve preredene prema trenutnomu trendu, makar je pomada lice nahranila pa je lepa glatka i bleščeća, makar su štikle na nogami i škrakom na glavi, kaj da ga je nosi engleska kralica, ono kaj v srčeku nosim i deci sem svoji dala, je najlepše. A isto tak sem znala da meni selo ne bu moje škrake oprostile. Kak da sem dela požar na glavu, kak da gorim a celo je selo jeden vatrogasni vod kaj me oče polijati i podsetiti da sem same selska sirota. Gospa Marička mi je rekla da je takvo ponašanje dokaz da su oni selaki a ne ja. Još je rekla naj gledim engleske serije z devetnajstoga i dvadesetoga veka i da bum vidla kak su sve engleskine nosile lepe škrake. To je kultura i žena se onda lepe oseća gda se brine za se. Onak sigurna vu se gde bila i z kim se spominjala. Tabani, nokti, obrve i škrakom! To je zakon, tak sem ja to imela za razmeti i tak se vladati.

Imeli su ti škraki velike posledice na me, na Jožeka i zgledelo je na celi svet. Babe su se podsmehivale gda bi me vidle v dućanu ili gda sem na polu pod škrakom grah brala. Ti škrakom, da bumo iskreni, zaprav je malo sfrkane slame tam negde z Azije. Ali je selo bolet i tretirali su me kak da sem betežna od kakve zarazne betege, ili pala z drugoga planeta, kaj da v teni te slame već ne poznaju svoju Ifkicu! Jezušek mili, to ni za verovati! Potpunoma razmem da su škraki rezervirani za dame naše povlašćene selske manjine, ženu od doktora, advokata, načelnicu općine, čak i ženu od našega prometnika, da ne spominjem poduzetnike, propali ili ne. Vsejeno, to leto sem imela lepo belo lice, nos i vrat a ne zgoreno ko zaboravljeni kiflini v rolu, pred Božić. A bome, nekaj slično se zgodile moji kokoši kaj sem ju zvala Crvenkapica. Nejno se perje tak sijalo na sunčeku i prevalo v crlenim i bordo bojami, da je bilo milina za videti. Zu i tam je imela koje crno pero kak da joj je naša flizerka Pepica pramenove naredila. I onda, po letu gda su se vse kokoši furdale, Crvenkapica je bila lepa kak slika ze svem svojim perjem. A druge kokice su se vlekale po dvorišču bez perja, pevček je bome imel puno dvorišće porno glumic. Onda su malo pomalo, kokice dobile novo perje. Zgledile su kak misice v dizajnerskim kijklami, i počele su nositi jajca. A moja prelepa Crvenkapica je kesno počela gubiti svoju lepotu, svoje pravo ruho! I onda, ove druge kobile od kokoši su ju čakale i tukle, terale proč z nejnega dvorišća onak drugačku. Krvavu i splašenu pustila sem ju pred hižu. Onak sama malo je drbala i štetu delala, no bar ju nesu kolegice tukle. Problem veliki, ko bi si to zamislil? Posle joj je siroti zraslo novo perje, lepo kak i negda, i crlena krunica, baš kak slatki mali škrakom. Bome mi je dala misliti.

Gda je Tomek Hrastić vmrl, brat od našega pokojnoga suseda Mateka, još su se sprevodi hodili a bome je od njegve hiže prek Save do groblja na našoj strani bilo dalko. S kolima sme išli z našega sela do skele, pešice ze skelum prek Save, a kočijaši su odvezli kola na groblje i tam se kartali v ladu. I gda je sprevod pratil pokojnika z limenom glazbom, kak generala, zvezda je sijala tak da sme bili reš pečeni, to je bila žrtva i poslednji pozdravi našem čoveku. A ja sem imela svoj škrakom! Lepo sem hodila v ladovini. Babe su me same gledale i čkomele pod svojimi crnim rupcimi. Doma na gruntu pokojnoga je ostala vnuka i jedna sneha, a došel je i snehin brat. Ni se smelo imanje ostaviti samo, jer su tati onda došli na svoje. Znali su oterali teleka z štale, pokrasti jajca, pobrati papriku ili paradajz, nekaj alata i tak kojekaj. Kumu Dragiću su, gda je bil sprevod njegove babice vkrali sekiru z panja na dvorišču. A kumu Mihaljeviću su odtočili trideset litri vina z podruma pod hižum. Bome da! I puno sirnicu sirekov su zeli zaisput, kaj je visela pri zdencu na dvorišču! Ni bilo retko da je neko na tavan vlezal i pobral suhi špek i češnjovke.

I tak, svi sme bili na skeli, čkomeli, gledeli v Savu, ja sem se čudila svoji teni vu vodi z škrakom. Skelar je pokrenul lađu kad tam, po cesti na nasipu drči curica, vnuka od pokojnoga i maše ze crnim škrakom: „Dedek je pozabil škrakom, dedek je pozabil škrakom!“ Došla je do vode i ne se ufala skočiti na skelu. Hitila je škrakom na skelu a veter ga je odnesel i tak je naša Sava dobila svega škrakom.

Već gda sme pri škrakom, i v srčeku Zagreba, na kružnomu toku na kraj Domjanićeve vulice sem doživela nekaj za krepiti od smeha. Išla sem gore na ti Srebrnjak, v posetu kćeri svoje sestrične Mire, kaj je bila udovica i imela petero dece. Curica je bila tam v bolnici i ja sem nosila robicu i malo čokolade, nekaj

slikovnic gore. Zaprav sem išla videti svega novega vnuka v Petrovu bolnicu. Bome deveti vnuček po redu, četiri deklice i pet dečecov. Nigda se nis ni usudila misliti da bi me takva sreča mogla strefiti v življenju, da bi tuliku decu odranila i vnučke dočakala. Na selu je živlejnje navek bil veliki rizik, dreš je progutal puno nog ili ruke vrtrgnul, traktor gda ide v rikverc je velka opasnost na dvorišču, bura je znala voz prevrnuti, žene su vmirale v porodu, stršleni su znali zgristi znojne muže gda su seno na štaglu slagali. K doktoru se retko išlo. Gda sem se vračala doma, na Petrovoj vulici, pred tim kružnim tokom i dučanom sem čakala zeta da me pobere, išel je v trsje vočke obrezati i male počistiti posle zime, pa je rekel da me bu doma odvezel. Par kilometri sim-tam. A imela sem i nekaj paketov za nositi, me spasil. I stojim ja tak i čakam njegovu plavi auto, kad vuz me stoji još jedna gospa, fina i negovana, ali bez škrakla. Ja i moj škrak se nedame. Ko joj je kriv če nema škrak i živi v Zagrebu! Ni to bilo autobusno stajalište, i fala Bogu ni me niko niš pital, kak mi se zgodile tam na Sveticami, gda sem išla k sestri v posetu na Rebroy. Su me deca pitala gde je pimpkeplac! Onda je na tu čekaonu a kaj je bil nogostup, još jeden gospon došel, nosil je fascikla, v zlizanom kaputiću od odela i bome v trenirki. Garant je išel od doktora ili z bolnice. Bez škrakla. I tak mi tri stojime kak kipci. Auti se motaju po tem kružnomu toku. Če bi bili doma, na selu bi se spominali, čuli kaj je novega, podelili nekakvo znanje ili informaciju, male trača. A ovak, kak kipci sme stali. Mislila sem si kaj oni čakaju, i onda primetim, kak auti idu tak po tem asfaltu vozikaju i – lepi sivi škrak. Platneni ali bome zgledi kak novi. Pol metra se zaleti za jednim autom, kak pesek. Onda, na sred ceste, vrne se z drugim autom. I sad si mislim, bi odbežala na cestu i zela ga, oprala i dala Jožeku gda je na polu da ga sunce ne bi peklo, tak je doktorica rekla da se treba delati. A bome i gospa Marička. I naredim dva koraka i onda si mislim, nes takva sirota, kaj mi je treba sramotiti se. Onda je došel nekakvi žuti auto, stal, otprl vrata, zgrabil tega škrakla i dal gas, otišel na kružni tok i prav po Petrovoj prema Zavodu za transfuziju krvi, ili več kam. Mam se ono dvoje razišlo vsaki za svojim poslom.

Kak sem postala selska dama z škrakom i lepim doteranim noktima i obrvami, to me je koštalo i te kak vremena. Mesto da česam krave ja sem sedela pri špiglinu i plevila svoje lepe guste obrve. A bome je i nekaj sedih bilo med njimi. Več nes imela dost vremena za vleči kore za štrudlina pak sem poskrivečki kupovala gotove, a bome i medenjake v pekari. Za placke, Jožeku sem znala kupiti pekarsko testo za picu, narezati malo čvarkov gore, preklopiti koji put i hititi v rol. Gordani pekarici sem namignula da nikom v selu ne reče, gurnula joj flašicu parfema kaj mi je zet Brankec donesel z Austrije i mene su navek friški medenjaki čakali spod pulta. Jožek se gutil z njima al ni niš rekel. Valda je mislil da kak je stareši da mu se oni osetilni pupoljki na nepcu menjaju, a i nema dost sline, jer sem mu ja to tak povedala da se meni događa. Fala Bogu za Google. Onda, muški v cirkve nisu mogli razmeti da ja i gospa Marička ne moramo škrlake skidati za vreme mise a nje su glave po zimi zebile! Moje kčeri i vnuke, vse osim Anđelke kaj je bila tvrdolinijaš i konzervativec, se na pokojnu moju svekrvu hitila, bile su ponosne na me i moju hrabrost kaj sem dela škrakla na glavu. A imelo je to i dobre strane, če nis imela flizuru i nis stigla lase pofarbati, dela sem škrakla na glavu i pak sem bila dama!

Ti škrak je bome donesel veliki razdor v selu. No, neprijatelj se mora zdojti znutra, a če dost dugo čakaš, buš vidla kak ga voda nosi proč. Tak govore na televiziji, v jednoj seriji. Ni istina da sem ja štela da moji škraklaci otplavaju po Česmi v beli svet ili se vtope oni koji nesu šteli da bi ja, Ifkica, nosila škrakla, ili ne daj Bože gospa Marička. To ne. Znala sem, če se strpim, da bu rešenje brzo došlo. I dok sem okapala repu burinu, mi se znale rasvetliti kojekaj. Gospa Marička je skoro prodala hižu, pak je v selu bil mir. A bome je i zaradila trideset posto na ti nekretnini. Novim susedima, tam z Mustafine Klade, kaj su se tek venčali, nisme niš spominjali divje svinje kaj su zrovale vrta (Jožek je potrgal plota i zgazil Marički papriku i šalatu, to sem ga vidla po mesečini a nis smela nikomu reči), vevericu kaj je opala v zdenec (bila je plišana, od naše Lorene z Zagreba, a kak je skočila v Maričkin zdenec?), vse kante kaj su „selski tati“ pokrali (Jožek je odvezel kumima Štigličima v trejte selo) gda je ona šetala svega peseka i šešira. Gda se je odselila, Jožek tim dobrim mladim ljudima ne glumil ni divlje svinje ni tate. Da bu v hiži mir, svoje sem škrlake odnesla na tavan. Ali, ostala je škola, velika škola za me. Če sem štela, da sem si bila važneša od sela, Jožekovoga mišljenja i kčerinoga jezika, mogla sem i kralica biti, same je pitajne jel bi to sreću doneslo.

Jenput na leto, v proletje, odem na more k gospi Marički. Tak na tri-četiri dni. Zemem te svoje škrlake k njoj v posetu. Dok nejni prijatelj v stanu dela kremšnite za nas gda se vrneme, mi se gospođe lepe šetame vuz more, od nejnega stana do ribarske hižice od kamena gde si spijeme po deci crnoga vina. Istina i bog, sem gladna kak vuk od tega finega morskoga zraka i tuliko hodanja. Gda dojdem doma, prvo odnesem škrlake na tavan. A onda skuham žgance z maslom. Ili šmarn! A tek kokošje jajce kuhano na mekano z tri kapi maslinovega ulja kaj ga obavezno dobim od gospe Maričke. To jajce još v lončeku dok se kuha kokodače, i tak friško i domače bolše mi je od tega, svaka čast cipla, kaj tam po luki čisti more. Onda si sednem pred televizora. Kad tam, vse po starom, iste reklame, isti glumci v reklamama, kak da med

četiri i pol milijuna hrvatskih građanov nema trideset i pet onih kaj bi se znali v kameru smijati ili nekaj reči. Bome su negda dušu prodavali partiji a denes ju prodavleju televiziji. I dok tak gledim ze svoje fotelje kak si Jožek dremle na kauču i stiha cvrči kak cvrček, bome ni on za hititi. Em je zgodneši nek puno tih tam kaj delaju bedaka od sebe za peneze, a gda obleče svoje svetačnje odelo i metne škrlaka na glavu, baš je lep ko slika.

Ljiljana Brković Zorčić

Ratni sprovod

Onog trenutka kad sam shvatila da je moja majka zaista otišla, sjetila sam se da još toplo tijelo treba oprati jer se hladno ukoči, pa ga je teško micati. Donijela sam vodu u jarko crvenoj kantici, u nju sam nasula malo šampona i spužvom nježno počela prati od duše napušteno tijelo. Krevet je bio uneređen tjelesnim naporom nastalim od boli i muke, dok su zadnje iskre života napuštale tijelo.

Pomagao mi je otac.

Našla sam čisto rublje, crni grudnjak i kombine, tako je voljela. Uz napor, navukli smo crnu pletenu bluzu, s rupicama.

- Sama ju je isplela - govorim dok gutam suze. Kad ju je dovršila, rekla je: „U njoj ću biti baš seksi.“

Žureći navlačim suknju, cipele nikako ne uspijevam.

-Obuj joj debele čarape, umjesto cipela - reče mi otac.

Češljam njenu još uvijek crnu kosu. Napravila sam malu punđu. Crvenim ružem, koji je stavljala uvijek kad je izlazila iz kuće, mažem njena tanka usta.

-Eto, uredili smo ju, gotovo je lijepa kao da je živa - na kraju rekoh.

Otac joj je na truhu prekrizio ruke, zagrlio me i nježno mi reče:

-Kćeri, izađimo van.

Na ormariću pored kreveta gori svijeća, debela, uspomena na kćerkino krštenje.

Sjela sam u veliku sobu, odjevena u crno. Zurim kroz prozor u nerazumljivu strahotu svega oko mene. Cijelo tijelo mi je u grču.

Ni molitvu ne mogu izgovoriti a nikog nema da ju umjesto mene izgovori.

Kroz prozor vidim, brat je došao s prijateljem u njegovom žutom Tamiću, i cerada mu je žuta. Jarke boje koje je majka uvijek voljela. U kuću su unijeli sanduk napravljen od vodootporne šperploče, takozvane „blažujke“. Koristila se za radove u graditeljstvu.

-Nisam uspio naći bolje drvo za sanduk - izgovori brat a usne mu od tuge trepere.

-Dobro je, važno je da nije korišten - dodaje mirno čovjek koji je stigao s njim.

Muškarci teškom mukom iznose mrtvo tijelo i spuštaju ga u tijesan lijes.

-Ljudsko tijelo je dva puta teže mrtvo nego živo - komentira isti glas.

Ja samo tupo stojim u hodniku, držim kćer i gledam kroz zamagljene oči.

Prije nego su na sanduk stavili poklopac, otac u majčine ruke stavlja molitvenik. Prekrizio je rukom iznad njenog tijela, kleknuo i za pozdrav joj rekao:

-Danice, ženo moja, zbogom!

Poljubio ju je u usta i čelo.

-Požurimo, požurimo! Pazite da što prije siđemo niz stepenice. Nikad se ne zna tko nas prati!

Izlazimo, prvo ja s kćerkom, vodim ju za ruku. Dan je ratni, a miran i tih. Sunce obasjava našu kuću. Subota je, zadnji dan proljeća. Vjetar pleše u granama trešnje koja je zaklanjala stepenice. Okićena je zrelim plodovima. Skrivene u granama, čujem i ptice.

-Anđeli su tu, mama, pazit će na nas - izgovorena rečenica moga djeteta dođe mi kao utjeha.

Sjedam s njom u auto, zagrlim je, šutimo i čekamo.

U kamiončić unose lijes, sjedaju. Tamić kreće, baš kao i na svakom sprovodu, prvo muškarci a zatim žene.

Vozimo se ranjenom i praznom ulicom Džemala Bijedića, od broja 281, u suprotnom smjeru.

- Kuda to idemo? - pitam oca - Tamo su oni...

- Ovako je najbliže i najbrže, mislit će da smo njihovi, pa neće pucati. Idemo prvo pred crkvu, svećenik će održati kratku misu. On neće ići na groblje. Hvala Bogu, ne pucaju, samo da ju u miru sahranimo - odgovara otac i nastavlja na glas misliti.

Ispred crkve nas čeka svećenik, pozdravlja nas, izjavljuje sućut.

- Ovdje ćemo obaviti obred, na groblju je previše opasno - govori i pokušava umiriti vlastiti nemir, ljuljajući lijevom rukom kandilo.

Muškarci samo malo podignu ceradu, tek da se vidi sanduk. Svećenik ga je poprskao svetom vodom i nakadio dimom tamjana koji se širi iz kandila.

Molimo: Oče naš... Amen!

-Sretna je što ju ima tko sahraniti. Imamo tu dva tijela po koja već tri dana nitko ne može doći. Sutra ćemo ih sahraniti, tu u dvorištu - završna je riječ svećenika.

Staro zajedničko katoličko i pravoslavno groblje ispod sarajevske petlje je blizu. Nakon nekoliko minuta vožnje sretno smo stigli. Na ulazu, s lijeve strane, zaklonjena i skoro ispod mosta iskopana rupa, čeka. U nju će za vječnost spustiti majčino tijelo.

Izašla sam iz auta, stala u zaklon uz betonski stup mosta. Za ruku držim kćer, gledam: iznose sanduk, stavljaju ga na debelu užad pomoću kojeg ga spuštaju u zemlju. Nitko nema vremena plakati, samo s vremena na vrijeme isti muški glas upozorava i više:

-Požurite, požurite!

Pogled mi prelazi preko grobova, ne mogu prepoznati po grobu tko se za života križao s dva, a tko s tri prsta.

U daljini čuje se jeka granata.

- Pazite, ispast će nam! - odjednom glas koji mi natrag vraća pogled.

Vidim, poklopac na maminom sanduku se pomaknuo, pojavilo se njeno, s crvenim usnama, lice.

-Jesi li mi još nešto htjela reći?- pitam u sebi.

Zarobljenu tim prizorom zatiče me snažni zvuk granate. Hitro kleknem kraj kćeri, stisnem ju snažno i poguram uz betonski stup mosta i pokrijem svojim tijelom.

-Oprosti majko, pozdravit ćemo se drugi put.

Tibor Martan

Janičin anđel belih obrazov

Hiljadu devetsto četrnajste pri Kišaki kre Međerova na nebiču so zagledali zvezdu repaču. Ona nigdar ni nikaj dobra najavila. Stari so počeli pripovedati kak se narodi bodu na bunu čistam do krvi zdigli i da bu čudaj sveta zginulo. Povrnuti bi se mogli i sakojački beteki i glad. Oni pak očuju vlavljati i močiti i čoveka i njegve blago. Babice so pri raspeli saki den predi Pozdravljenja stale z čisli Majčicu Božju vuzivati, a pucičke jo dičiti. Svojega so glasa z marijanskemi pesmi v nebiče zdigale i milosti Presvetu prosile. Med onima koje so rada dike Majčice Božje davale našla se i mučka Janica Kišakova. To je detešce bilo staro sega pet let, al' sveto i pobožno kak sam anđel nebeski. Ni bilo takove molitve koju ne bi znalo zreči. Molilo je ono i za doše v čistilišču, za mrtve, za žive, za dešč, za zdraviče... I pripovesti je znalo pripovedati. Saki jo je stvor z mirom i v strahu poslušal dok je povedala o anđeli koji okoli Majčice Božje poprhavaju i saki čas joj na vuha šepču prošnje koje z cerkvi od ljudi donašaju. Tomačiti je još znala Janica kak gori v nebiču pri Presvete ima čudaj anđelov i kak saki navek hasni svojega dela. Mučki anđeli črlenih obrazov z zlatnemi perota Presvetu lade i na kolenci pred Nju kleče, a oni vekši kaj moreju doge prhati drobne zvezde celu noć po nebiču pobiraju i v rane zorje ž njimi Presvete ober svetlih lasi venca slažeju. Jakši joj anđeli pak pod bose noge meseca revaju i tam ga držiju da ima Presveta na čem stati i da more milo na svoju zemaljsku dečicu gledati i spasa im davati. Povedalo se takaj po selu da bodu gospon velečasni sigurno Janicu v kakof samostan za opaticu preporučili.

Betek kojega so se si bojali prvo je vudril po mučke dečice. Teško je bilo pri hiži imeti betežno dete. Kakova je to bila huda pokora. Pokoru su to isto leto začeli splaćati Francika i Matek, pobožni i siromašni seljaki. Njihova je dvanajsta čer po redu, mučka i pobožna Janica, zaleгла v postelj. Telce joj se z rana osipalo. Znalo se da je Janica navek bila bleđi i fest mršavi stvor, a takovima se rada štela krf preladi. Tef se betek nigdar do kraja ni dal zlečiti. Povračal se on nazaj baš kak i jelen na zvirek kre ledine. Janica,

bogica, nigdar ni bila črleno dete. Za črlenu decu su od pamtiveka govorili da so sa zdrava kak jabuke črlenike. Takova su deca na Valentinof god i bosa po snegu mogla prejt i ostanjke tičekovih gosti. Pokle ih nigdar ne bi zima trla, niti bi hripavca dobili, niti bi im se krf naladila.

Celi se kraj stal spominati o tom kak je pobožno dete naglo zbetežalo. Jeni so govorili da so stareši nekaj Božeku skrivili, a drugi su verovali da su betežnika corpnice scoprale. Dragi Božek pak ne bi smel kazniti Franciku i Mateka jer so bili dosti pobožni, rada so k meše hojdili, a i Matekov je rođeni brat Rika v kapucine prešel i novo, sveto ime dobil. Vazda ga je ves svet v Varašu poznal kak Fidelisa. Za Vuzem je i v svoje fare, ka nosi spomenek na dične močenike Vida i Jurja, mladu mešu odslužil. Gda got bi se Fidelis navrnul v očinsku hižu mučka bi mu se Janica mam na kolenu zrevala i iskala ga da joj z svoje črne knige koju je furt z sobu nosil pripovesti o svecima čita. Vpijala je saku njegovu reč baš kak žejna zemla v soše za rana medenu rosu. Fletno je Janicu nafčil slova respoznavati i v reči ih slagati. Brže je mučka pamtila te nauke pa ju je Fidelis pred družinu furt falil i pripovedal da je bistra i vredna kak v slamnatomu košu čmela, sveti Božji stvor koji meda ljudem za zdraviče čini. Jenpot gda se nafčila čitati mogla je saku zimsku večerku dok so se druga deca ponakli povlačila i na zemlenom podu po slame valjala, a mati za kolovratom prela sama čitati Fidelisove liste o veri koje je družine ostavljaj ili slal po njezinu ocu Mateku, a svojemu bračeku, gda je of v Varaš došel trgovati il' pak starešim čerima šlajera i pantleke za venčanje kupuvat. Navek dok se spravljaj povrnuti od hiže v Varaš k svojem i fratri Fidelis bi Janice v molitvenika poskrivečki kakof kipec z anđeli čuvari fteknul. V noči gda bi cela družina trdo spala Janica bi stiha otpirala svojega molitvenika i kipece s anđeli jemala v roke. Z anđeli se znala spominati, krilca im gladiti i blede obraze im kušuvati se do rane zorje.

Janici za zdraviče so se meše dale služiti. Velečasni so joj i pomasti dali i dogo pri postelji molili i z svetsvom kadili, al' nikaj svetoga ni moglo toga beteka od Janice stirati v kraj. Mati joj je rane z domaćim putrom mazala, a babica je pozivala v hižu i ženu ka se v trave razmela i vračitelja koji je z ježovu kožu znal lečiti da betežne pomoru, al' se zabadaf, betek se ni dal zlečiti. Fest je Janica trpela, a onda gda je brez svesti ostala i gda su za nju babica počeli jafakti tak tožno kak da je bogica prešla na ondruge svet, mati ju je omotala v zavrtani robec z resami, zigla na sva prsa, znesla prek hižnog praga vun bez očeva križeca i stala ž nju stezu čez trnac prema Marofu i Možđencu gaziti. Nakalila je mučku v grofičin špital odnesti. Ufala se da tam bodu milostiva grofica Lujza, gospon doktor i svete opatice od Ježušova križa, kaj čuvlju bolesnike dan i noč, našli leka za Janičin betek. Hodila je pomalo z sozami vu oči. Bila je noseča z četrnajtstim detetom. Prosila je anđele da svoje mučko detešce živo pred groficu donese. Veter kaj se zaplel v grani brezja i jalši zvučal joj je kak slatka i sveta anđelska pesma. Spustila se je zato z Janicu na kolena i stala anđele prosti nek stanu popevati na jen čas. Nesrečna je mati čutila da ta pesma došicu njezine Janice mami vu nebeski svetli raj. Sa zadihana i nemočna od bežanja pred anđelskom pesmom prinesla je čer v špital i milostive grofice Lujze predala v roke. Grofica je mam spazila da je detešce v ropcu z soza zalezano i oprano. Steglo se nato grofičino milosno srčeku v prsi tak fest da na mahe ni mogla predehnuti. Zarekla se sama sebi da bu detešce preživelo. Dok bo doktor svoje posle zbavljaj i z lekima lečil, ona se bo z detetovom mati povlekla v kapelicu polek špitala i tam bo na golemi kolenu klečala i Presvetom Srcu preporučavala detešce. Verovala je da v molitvi nebo ostala sama kak okleščeno drevo i da se molitve bodu ž nju prijeli i Njev i sveti anđeli.

Za koji den grofičin se zavet sponil. Milost je sprošena. Janice je bilo bolše. Povrnula se med žive. Otprla je oka i iskala vode, a onda gda se nad nju nadvila grofica da joj poslednje kapi znoja z čela vugne i tak beteku saki znamen zbriše Janica joj je pregovorila svete reči. Povedala je da se z anđelom belih obrazov imela prilike spominati dok je v špitalu spala i da da su njegov i obrzi bili do stvora isti kak njezini grofovski, beli i sveti. I oka su mu bila ista kak njezina, tak črna, tak mila i tak gliboka. Jedino so mu lasi bile svetleše od grofovskih. I spoznala je tak mučka Janica da su milostiva po svetlu grofica, a po trne kmice anđel.

I dok je koji den posle mati Janicu vračala z špitala dimo anđelska pesma na stezi više ni bila močna, a onda da su bile na par koraki do trnca pred hižu, pesma se prek zgublia i više je ni bilo čuti. Anđelska pesma vuzvala je Janičinu došicu na nebiče čudaj let posle. Plava so se Janičina oka zaprla u devedeset i osmomu letu na god svetega Jurja, odičenog sveca i viteza, kojem se Janica rada za života molila.

* U spomen na Luisu groficu Erdódy (1853. - 1924.), dobrotvorku i istinsku vjernicu te Anu Stepančec (1909. - 2007.) ženu sveta života i dragu, nezaboravnu prijateljicu.

KONJEK Z BISTRICE

Na jutrešnjem soncu gorice,
polje i šuma spiju
polek nji grmeki bezge dišiju.
To je Špica.
Nešče bi rekel obična,
nešče najlepša na svietu zemlica.
F zoru dek su pievci
zvali vile na spanje
na špicu so se dopeljali nekakvi muži
z veliku pilu
f šumi med drvljem nastal je muk
tičeke so med granjem začkomeli.
Kaj se bu vezda dogodile ?
Nekoje dreve bu se zrušile.
Rastje, bukve i gacija so čakali
Šte je ve na redu, koga bodu rezali
Moži so drevlje pregledavali
a onda so bukvu zbrali i zrušili
f selo odpeljali .
Bukva je zgrabila zanju priliku
i manula Malem Kalniku
manula svoje Špice
za nju na svetu
najlepšem komadiću zemlice.
Bukvu so stovarili ledinu polek poteka.
Glavate vrbe i tenki jalši
so se čudili i bukvu gledeli
Bogek dragi kaj bu vezda?
Zakoj bukva nie odpeljana f dvorišče?
Koga tu čaka na ledini, koj tu ve išče
Došel je plavi kamionček i bukvu zel.
Čez zelene brege kak se megla vleče
Grunta si drevo: Baš sem hude sreče?
Kača se vlekla do črne kmice,
med zeleni bregof
ravne do Marije Bistrice.
Pred drvenu hižicu z zelenim oblukima,
čakal ju je dedek koj je plave voči imal
Dedek se smeškali i z glavu migal
Lepa si bukvice am pak duge
niesem tak lepe dreve imal
Od tebe bo drveni konjek i kola šara.
Lepo bum to napravil,
bu se z menom dičila moja Bara
Dedek je drvce dragal
kak da ga ono razme
lepo mu pripovedal:
Ja ti delam najlepše konjeke f Zagorju
frulice koje najlepše igraju
i tičeke koje najlepše klepetaju.
Cajt po cajt je išel i dedek je od bukve
fletne pune drveni igrački zdelal
a same srčeke njeino
v konjeka s koli šari pretvoril

Vidiš niesi zabadava k mene došla
Ve si još lepša - dedek je govoril.
I tak je bukva drveni konjek postala
i nazaj išla na pot.
Peljal se konjek
z frulilicami, tamburami
i tičekima na plac Dolec
v beli Zagreb grad.
Mislili si je konjek:
Kaj bu smenom sad?
Se je to lepo al nie za mene.
F svojem srcu nesim još uvek
svoj zeleni breg i zlatnu ravnicu.
najlepši komadić zemlje na svijetu
- svoju Špicu.
Jenoga jutra dek so se
otprle imbrole črlene
došla je pucica i baš od seh
drveni igrački zela je v roke
maloga konjeka z koli šari
Zela je mene!
Kak lepi konjek! – dej mi ga mama kupi –
oglasi se dete.
Bum mam, cukorek moj - obeča mamica.
Tak je konjek putoval f kuferu
i nie videl kam ga pak peljaju.
Zmoren od sega, jen cajt je zaspal.
Dek je dete spred
svoje ižice kufer otprlo
srčekko bukve v
drvenom konjeku je igralo
Vrnul se v svoju zelenu dolinu
z pogledom na Špicu.
na svoju zemlicu.
Kakva sreča!
Svugde je lepo, drag mi je saki krajek
al najlepše je kad se vrneš svoj poček
Šte je rekel da se na svijetu
ne dešavaju i liepe stvari
– mislil si je konjek šari.

Gordana Majdak

POŽUTJELO NEBO

Probudio me vrisak iz susjednog stana i psovke koje su supružnici nasumice bacali o zidove nekvalitetne novogradnje. Ženski povici bili su nadjačani grmljavinom muškog glasa. Prstima sam potražila sat na noćnom ormariću u trenutku kad se začulo dječje zapomaganje s one strane zida. Malena je molila svoje roditelje da prestanu sa svađom. Jasno sam čula svaku njenu riječ dok sam se uspravljala u krevetu. Zar opet? Gotovo da ne prođe dan da se ne lome riječi na njoj. Jesu li oni svjesni što joj rade i koliko joj boli nanose? – pitala sam se i usput navlačila kućni ogrtač. Prošla je ponoć. Znala sam da neću odmah moći zaspati, jer sam bila suviše uznemirena. Umorno sam se

vukla po sobi, prema kuhinji kako bih utažila žeđ. Na putu sam zastala pored komode na koju sam sinoć odložila omotnicu. Duboko sam uzdahnula prisjetivši se njenog sadržaja. *A jedva sam zaspala koliko sam bila uznemirena* – pomislila sam.

Moj otac je preminuo. Sklopila sam oči, pridržavajući se jednom rukom za komodu. Osjećaj praznine poput nikotina ispunio je moje žile, i mozak. Produžila sam dalje, pokušavajući odagnati misli. Teško sam ih ukrotila prije spavanja, a sada su se ponovno diktatorski nametale i ranjavale me. Ubrzo sam se našla u kuhinji. Iscijedivši posljednju kap soka iz tetrapaka, sjela sam za kuhinjski stol na neudoban, iznajmljen stolac u skućenoj, iznajmljenoj garsonijeri. Ponovno sam sklopila oči. Ispod spuštenih vjeđa nisam pronašla lice svoga oca, nisam ga mogla zamisliti, jer su rijetke slike koje su me vezale za njega odavno bile izgubljene. Godine su ih od mene otuđile. Nisam pamtila tisuće zagrljaja, jer ih nije bilo. Kao niti utješnih riječi kad bih se ozlijedila, kad sam bila bolesna ili potištena jer mi je uginula kornjačaBeti.

No, jasno sam mogla *vidjeti* dječji kišobran žute boje s oslikanim panda medvjedićima. Taj je kišobran, naime, bio prva i jedina stvar koju sam dobila od svoga oca. Imala sam sedam godina kad se pojavio na pragu s kojeg je nečujno otišao. Napustio nas je jedne gole zime, nakon što je porazbijao sve što se u kuhinji moglo razbiti i nakon što sam i ja kao moja malena susjeda sklapala ručice moleći ga da prestane. Izbivao je iz naših života pune dvije godine. Tek mnogo godina kasnije doznala sam da je bio u zatvoru. Ili sam samu sebe uvjerala da je bilo tako. Ne mogu sa sigurnošću potvrditi. Kad sam otvorila oči, moja kuhinja se ljuljala, zidovi su treperili. Tek kada sam obrisala suze, slika se izoštrila. Glasovi s one strane zidova konačno su utihnuli. Željela sam da i moje misli otiđu na počinak, ali to se nije dogodilo.

Odjednom je taj jedan, jedini dan koji pamtim iz djetinjstva postao cijeli moj svijet izgužvan u onoj omotnici, natopljen mojim suzama i obavijen strašnim osjećajem praznine koju nisam mogla ni čim ispuniti.

Tog dana kiša je bjesomučno prala hladne zagrebačke ulice. Grad je bio sive boje, no moji su obrazi bili rumeni od sreće. Moj otac je bio uz mene i držao me za ruku. Vodio me sa sobom i ponosno sam uzdigla prćasti nosić želeći svima dati do znanja: to je moj tata! Vodio me k sebi, u svoj dom i dok smo prolazili pored uređenog izloga iz kojeg me pozivao taj prekrasan dječji kišobran žute boje, grad je postao osvijetljen. Kišni oblaci su se povukli u sebe, a požutjelo nebo smiješilo se kao i moje malene usne. Tata je u mojim očima vidio sjaj i ispunio mi je jedinu želju koju sam imala. Bila je to zapravo jedina želja za koju sam imala priliku poželjeti uz njega. Kupio mi je kišobran dok sam poskakivala od sreće i pljeskala ručicama.

Kuća u kojoj je stanovao imala je fasadu od bršljana. Bila je zelena i jako privlačna izvana, no kada smo se našli u njenoj unutrašnjosti posred lica oplahnulo me zrak pomiješan s mirisom trule hrane i znoja, tako da sam imala osjećaj da me pritišće i gnječi taj neugodan miris. Posvuda je vladao neopisiv nered. Kartonske kutije, limenke, ostaci hrane, prljavo rublje; sve je ležalo na podu, po stolu, a sudoper je bio prepun okorjelo prljavog suđa.

Tata je počeo skupljati stvari kako bi mi napravio mjesta na trosjedu. Sjela sam, ne ispuštajući kišobran iz ruku. Obećala sam tati da ću ga zauvijek čuvati, ali izgubio se već pri mom prvom seljenju, kad više uz mene nije bilo niti oca, a niti majke, kada su me udomili strani ljudi. Jednostavno je iščeznuo iz moga života, baš kao i moj otac.

Sjećanje na oca blijedo je poput mrtvačevog lica, krhko je poput pahulje maslačka. Ne pamtim njegov dodir, ali pamtim njegov miris. Ta jedna provedena noć uz njega bila je dovoljna da me miris duhana i alkohola vječno podsjeća na oca.

Tu večer legao je pored mene na krevet i stavio pepeljaru na svoja prsa. Pušio je otpuhujući dim, tvoreći njime malene kolutiće koje sam najprije željela dohvatiti i sačuvati među dlanovima. Nisam uspjela u tom naumu. Bili su neopipljivi, lako uništivi, ali mirisni. Potom sam ih zaigrano probijala prstom i mijenjala im oblik. Otac me bodrio i točio se pivom iz boce.

Kad sam se ujutro probudila njega više nije bilo. Bila sam sama, baš kao što sam i danas sama u ovom iznajmljenom stanu.

Panično sam ga tražila spotičući se o njegove razbacane stvari. Suze su mi se ulijevale u usta. Čak i danas kad prizivam u sjećanje taj dan, još uvijek čujem vlastiti glas kako ga doziva: Tata! Tata! Tatice, gdje si?!, i grči mi se utroba od boli.

Željela sam ga nebrojeno puno puta dodirnuti, stisnuti se uz njega za vrijeme odrastanja, pričati mu o sebi i svojoj kornjači Beti koja mi je uginula na rukama. Željela sam mu se požaliti o zadirkivanju djece koja su uživala u pažnji svojih očeva, u ono vrijeme kad me i majka napustila. Nazivali su me socijalnim slučajem, siroticom koja nema ništa. I nikoga.

Sada je još snažnije boljelo saznanje: moj otac nikada nije bio dio moga života. Nikada ni na koji način nije bio uz mene. Ne poznajem čovjeka koji je sudjelovao u mom postojanju. Ostala je ta gola praznina u meni, ta gorka nedorečenost i silno nedostajanje. Sve je gotovo, jer on je mrtav.

Ne znam kako se ponovno omotnica našla u mojim rukama, i kad sam napustila kuhinju. Usta su mi bila suha, jer sok nisam niti okusila. Iznova sam prevrtala po rukama komad papira koji me sinoć vratio u prošlost. A mislila sam da sam zaboravila, da sam taj dan i taj žuti kišobran s naslikanim panda medvjedićima ipak zametnula negdje duboko u svom sjećanju, ispod okorjele tuge. No, na komadu papira plesale su riječi pred mojim očima. U narednom trenutku ležale su mrtve. Beznačajne, a opet nekako čudesno moćne i razorne. *Moj tata je otišao* – bubnjala je misao u mojoj glavi. *Moj otac je preminuo...*

Uskoro će ga pokopati, a da mu nisam dodirnula ruku, da ga nisam zagrlila, da ga nisam izudarala od tuge koja me godinama uništavala ili mu zaplakala na ramenu.

Tiho, jedva čujno, ali dovoljno glasno da osjeti svoje dijete uz sebe.

Željko Mavretić

I PASTIRI ČITAJU, ZAR NE

Ja sam knjižničar. Knjižničar u pokretnoj knjižnici. E sad, nije to baš onaj knjižničar kojeg vi zamišljate, s debelim naočalama i bez kose tamo iznad čela, što se vidi vrlo lijepo, iako ima na tom dijelu prebačen čuperak dugih vlasi izraslih iznad lijevog uha. Svi vide da je ćelav, no on ponosno nosi svoj friz uvjeren u suprotno. Tete knjižničarke uglavnom imaju dosta kose i također svoj zaštitni znak, naočale s crnim okvirom, koji im daje ozbiljnost naglašavajući njihov intelekt. Dakle, nije to knjižničar što sjedi za knjižničnim pultom i stavlja datume za vraćanje knjiga, već knjižničar koji, sjedi za upravljačem bibliokombija, a za pultom uglavnom stoji. Stoji zato što mu se ne isplati stalno ustajati i sjedati, kako bi uslužio čitanja gladne i listanja žedne mještane ruralnih područja svoje županije. Oni nikako da dođu svi u isto vrijeme, već jedan po jedan u gotovo pravilnim razmacima. Dobija se dojam kao da ne žele znati što čitaju njihovi susjedi ili je to slađe saznati onako klasičnim seoskim kanalima.

- Dobar dan, želim, imate li neku knjigu erotskog sadržaja?

Pitanje koje svakih četrnaest dana uvijek na istom mjestu i u isto vrijeme postavlja pastir Martin. On čuva krave i čita. Naravno, čita Falladu, Flauberta i Folletta. Kaže da je jednom pokušao i Ferića, ali samo pokušao. Ne ide mu domaća književnost pod kapu, misli da smo još mlada država, a pisci u mladoj državi su također mladi, pa možda kad sazore, veli, ako doživi. Upit za erotsku literaturu samo je naša lozinka, na koju ja odgovaram da su takve knjige sve posuđene upravo na prethodnom stajalištu ispred doma za starije i nemoćne osobe u susjednom selu.

Martin je Hrvat iz Bosne, mada on tvrdi da je Bosanac u Hrvatskoj, koji je dobar dio života proveo među Srbima u Banja Luci. Radio je s Albancima i Makedoncima na mnogim gradilištima. Za Slovence tvrdi da su uvijek bili nekako ispred njega i nikada ih nije mogao stići.

Problem s pićem nastao je relativno rano u njegovom slučaju, na trećoj godini ekonomije. Stres, termin kojeg se ne sjeća iz svoje mladosti, pojavio se kako mu i priliči, odjednom. Doživio ga je i toga se sjeća. Treći je put pao ekonomiku Jugoslavije i tu su mu se kao istaknutom članu omladinske organizacije KPJ pojavili veliki problemi s prijateljstvom od isključenja. Znao je da se takav ne bi smio vratiti u svoje selo. A selo ko selo i to još bosansko, ortodoksno partizansko. Otac mu je bio jedan od osnivača narodnog ustanka u tom kraju, a i majka je tada također ustala. No, ubrzo su oboje legli, tako da je mali Martin Kozaru ugledao između četvrte i pete neprijateljske ofanzive.

Kao veliki obožavatelj grupe Time i Dade Topića, naš se student uhvatio za tekst pjesme *Kralj alkohol*, kao za plot, uvjeren da će jedino tako naučiti tko i što proizvodi u državi. Umjesto šturih brojki oduvijek su ga više zanimale riječi. Pjesničke riječi. Ekonomiju je upisao samo na nagovor roditelja, kako bi svoje selo izvukao iz bijede. Pjesme je pisao, ali ne i objavljivao u klasičnom smislu. Za to je pronašao alternativni pristup popularizaciji svog literarnog djelovanja. Tramvaj, jutarnji *plavi i uspavani* kako bi rekao Arsen. Svakog jutra odlazeći na posao, što ga je dobio preko student servisa, recitirao bi u gužvi tramvaja svoje stihove. Kako većina putnika ponavlja svako jutro svoje putovanje do istih odredišta, jasno

da je vrlo brzo od simpatičnosti došlo do dosade. Bio je to prvi čavao u lijes njegove poezije, nečega ono baš njegovoga, za što je mislio da ima nade.

Kad su ga izdali u tramvaju, kako je sam govorio, odlučio je da je boema nešto što mu se oduvijek skrivalo ispod kaputa i dublje. Novac je i dalje stizao poštanskim uplatnicama za studij ekonomije i svi su mještani bili veseli kako će i njihov netko postati akademski građanin ponosnog im sela. Najponosnija je ipak bila majka, dok je otac uvijek bio suzdržan. Mogao ju je zamisliti kako prolazi selom visoko uzdignute glave, sa smješkom na licu očekujući od svakog tko ju sretne pitanje o sinu. Uvijek je imala spreman odgovor s obiljem pohvala za svog malog partizana kako ga je u šali nazivala. Martin je lako prihvaćao očevu suzdržanost, ali majčin ponos ga je mučio, samo zbog toga osjećao je nelagodu, koja ga je tjerala da i dalje piše roditeljima o svom uspješnom studiranju.

Jedan od najtežih udaraca primio je kad su mu javili da više nije član SK. E, sad je bilo jasno da povratka nema ni u partiju ni u selo. Vijest je istog dana stigla i u roditeljsku kuću. Otac je svoje razočaranje izrazio samo rečenicom: "Znao sam". Te dvije riječi imale su za njega i puno dublje značenje, nešto kao da je jednom imao sina. Mati ko mati, nije se dugo mogla pomiriti s istinom i svemu tome pridavala nadnaravne pojave i tisuće teorija zavjere s četnicima i ustašama, kojih još uvijek ima po šumama i samo čekaju priliku uz pomoć emigracije početi rušiti temelje samoupravnog socijalizma.

Martin je bio svjestan svoje situacije. Činilo mu se da je bijeg preko granice jedini mogući izlaz. Sjećao se poslijeratne parole ispisane na zidu seoske trgovine *Amerika i Engleska bit će zemlja proleterska*. Amerika mu se činila boljom solucijom, ali bila je puno dalje od Engleske. Čvrsto je odlučio, London i ništa drugo. Dugo je i potajno pripremao bijeg. Preko Trsta bilo mu je najlogičnije. Pa puno mladića odlazi tamo po traperice, tko će primijetiti da se jedan nije vratio. Ranojutarnja autobusna linija preko Rijeke do Kozine i dalje u truli kapitalizam, koji mu se odjednom i nije činio tako trulim kako mu je u djetinjstvu pričao otac.

Ono s autobusom dogodilo se odmah još na kolodvoru. Rano jutro zna biti vrlo opasno za one kojima nedostaje sat sna nakon noćnog provoda baš tu na Gumenjaku. Skupljajući hrabrost za provedbu svoje nakane, naš je bjegunac nakon dugog druženja s vinskom braćom, zadrijemao u kolodvorskoj čekaonici. Probudili su ga milicajci tražeći osobne dokumente, iako su ga već dobro poznavali. Baš u pravi trenutak, jer za nekoliko minuta polazi autobus u svijetlu budućnost. Na autobusnom kolodvoru istovremeno može kretati više njih. Još uvijek mamuran i opijen Martin nije ni vidio ni čuo, ali je zato osjetio snažan udarac u leđa nakon čega je izgubio svijest.

Poslije je još dugo pričao kako mu je žao samo to što ga je udario autobus baš na liniji za Beograd. Da je barem bio onaj za München, koji odvozi naše na zapad. Pričao je još i o tome kako je možda i bolje da nije pobjegao u Englesku jer da su tamo autobusi duplo veći.

Pričao mi je da ni kasnije u životu nije putovao u inozemstvo ni javno ni tajno. Zato je obišao cijelu Jugu, radeći na raznim gradilištima Tehnobetona. No, najviše ipak kao jedan od tehničara, ali i glavni nosač koncertne opreme Atomskog skloništa.

Nikad mi nije pričao kako je završio na rock estradi bivše države. Naime, iako je u našim brojnim razgovorima volio pričati o svom životu, dobivao sam dojam da o nekim vremenima i događajima nije htio svjedočiti. Isticao je da je imao vrlo sadržajan i buran životni tok. Za mnogočim je žalio. Ženama, a najviše za Fridom kojoj je uvijek govorio da bi joj ljepše pristajalo ime Ferida. Feridu nije oženio, ali ni bilo koju drugu. Sad je u kasnim šezdesetima i tvrdi da još nije vrug mrtav.

Žalio je Martin i za nekim bivšim prijateljima. Đoser mu je bio kao brat. Plakao je jednom u životu. Nakon smrti najdražeg mu pjevača i prijatelja. U tim trenucima sažaljenja razdiralo ga je sjećanje na koncert u Pančevu kad je njegovom krivicom Sergio završio na podu. Martin nije primijetio kad je postavljao stolicu, na kojoj za vrijeme koncerta sjedi pjevač Atomskog skloništa, da su daske na pozornici razmaknute. Đoserova bolest bila je već uznapredovala, tako slab nije mogao zadržati ravnotežu. Noga od stolice polako je ali sigurno propadala, a propadale su i noge pjevača i pad je bio neizbježan. Sa žaljenjem se sjećao još mnogo svojih životnih nespretnosti.

Volio je sport i pratio košarku i vaterpolo. Najviše na televiziji u svojoj omiljenoj gostionici Suho grlo. Upravo ispred tog lokala, jednom prilikom, zaustavila ga je televizijska reporterka i pred kamerom upitala o sinočnjoj sjajnoj pobjedi košarkaške nacionalne vrste. On je u očekivanju svojih pet minuta televizijske slave ipak bio preindisponiran i s toliko otežanim jezikom da je jedva izgovorio kako je za njega najbolji igrač u jučerašnjoj utakmici bio Ronald Lopatni. Tek drugog dana baš na istom mjestu u razgovoru s poznanikom postao je svjestan svog lapsusa. Nije mogao vjerovati da je njegova izjava bila emitirana na televiziji. Postao je medijska osoba pod umjetničkim imenom Ronald. Nikom tada nije želio objašnjavati svoju jezičnu nezgodu. Meni je, eto, nakon toliko godina ipak priznao da ga je zbunila, osim alkohola, i

činjenica da su plećka i lopatica jedno te isto, pa je zato zamijenio vaterpolistu Lopatnija za košarkaša Plećaša.

Za razliku od ostalih članova bibliokombija Martin je cijelo vrijeme stajao sa mnom među policama s knjigama i uz smješak ispraćao sve svoje susjede čitaće. Naša komunikacija uvijek bi bila prekidana dolaskom pojedinog korisnika. Nastavljali bismo razgovarati tek kad bi se osoba udaljila, što bi on uvijek provjeravao u vanjskom ogledalu vozila. O svojim sumještanima je govorio kao o tajnim agentima koji svi imaju zadatak da ga uhvate na djelu. Nisam shvaćao o kakvom djelu je riječ.

Imao je Tine, kako je zahtijevao da ga oslovljavam, i blistavih događaja u životu. Predivno je plesao. Pobjeđivao je na više plesnih natjecanja i to uvijek s drugom partnericom. U šali je za sebe govorio da od formalnog obrazovanja ima dvije godine ekonomije i plesni tečaj. Rekao mi je da je oduvijek sanjao o tome da bude pobjednik nekog plesnog maratona, ističući da ne bi želio završiti kao glavni lik iz njemu omiljenog filma I konje ubijaju, zar ne. Znao je i meni pokazivati neke od svojih plesnih bravura. Kombi s knjigama bi se ljuljao, dok me on držao za ruku pokušavajući mi objasniti svoj poznati okret. Kako mi je samo bilo neugodno kad sam na ulazu ugledao sumnjičav pogled gospođe Pritisković. Kud baš ona, proletjelo mi je kroz glavu. Upravo je nju jednom na seoskoj zabavi moj plesni partner oborio s nogu, u pravom smislu riječi. Rekao je da mu je jednostavno pobjegla iz ruku. Sve bi bilo prošlo donekle u redu da je on nije krenuo podizati, ali se na mokrom podu okliznuo i u sljedećem trenutku već i sam bio na nesretnoj ženi. Počeo sam objašnjavati, ali me već nakon prvih riječi gospođa prekinula samo mahnuvši rukom prema Martinu.

Imao je on po svojim riječima velikih i malih životnih padova. Jedan od većih je bio onaj kad je morao prihvatiti posao čistača javnog zahoda na glavnom zagrebačkom trgu. Na svoju sreću nije dugo izdržao. Spominjao je da je to bilo prestrašno i da su mu tamo stalno radili neka sranja. Od tada više nikada nije koristio javni WC.

Ispunivši svoju alkoholnu kvotu završio je na Rabu u bolnici i tvrdio kako je tamo proveo jedan od najljepših razdoblja svog života. Puno je čitao. Ponovno se vratio poeziji, Svoje je stihove govorio uvijek za doručkom na oduševljenje svih prisutnih. Ravnatelj mu je obećao i nastup na Rapskoj fjeri, za što se na žalost nisu stekli uvjeti prije upućivanja u njegovu sadašnju udomiteljsku obitelj.

Za Ivana i Ivanu je govorio da su dobri ljudi. Bavili su se poljoprivredom i svaštariji kao i svi u ovom kraju. Uzgajali bi sve pomalo u vrtu i na polju, samo vinograd nisu imali. Navodno ga je davno u napadu bijesa posjekla Ivanova prababa. Taj bijes se genski prenosio na pokoljenja. U njihovoj kući nije bilo alkohola unatrag nekoliko generacija. U takvom okruženju boravio je Tine već nekoliko godina, sljubivši se s načinom života svojih domaćina. Obavljao je sve poljodjelske poslove onako iz zabave, jer su mu rekli da ne smije zarađivati, da ne ostane bez sredstava socijalne pomoći. Pomirivši se sa sudbinom prihvatio je sve što mu je život donosio. Tako je prihvatio i mene.

Moj prvi dolazak u selo bio je za njega ugodna promjena i veliko iznenađenje. Zahvaljivao je svima nama koji smo osmislili projekt Čitajmo zajedno. Hvalio je EU što nam je odobrila sredstva, ravnateljicu knjižnice i općinskog načelnika. Posebno mu je pogodovalo to što je stajalište pokretne knjižnice bilo ispred vatrogasnog doma, baš nasuprot pašnjaka gdje je već od proljeća čuvao krave. Tako je mogao i iz moje knjižnice paziti da mu Perava ne odluta u gazda Jokinu pšenicu. Joka je bio okorjeli protivnik knjiga i knjižnica. Povišenim tonom mi se obraćao i govorio da parkiram tamo ispred škole, jer da je knjigama mjesto samo u školi. Martin me uvijek svesrdno branio, ta bili smo nakon tri godine već pravi prijatelji spremni pomoći jedan drugome.

Tako sam, pomažući svom najvjernijem čitaću, i ostao bez knjižničnog, službenog mobitela. Nisam ga izgubio, znao sam točno gdje je, bio mi je ispred nosa, tako blizu, a tako daleko. Martin me zamolio da mu na trenutak pričuvam Peravu i njene dvije prijateljice dok on ode u trgovinu kupiti cigarete. Tutnuo mi je u ruku svoj pastirski štap i odjurio. Tri životinje kao da su jedva čekale da im se čuvar udalji, brzim koracima krenule su prema Jokinom usjevu. Potrčim vičući i mašući štapom. Na trenutak su zastale i okrenule se prema meni. Perava, koju sam već znao iz viđenja, kao neki vođa i zaštitnik krda odlučno krene prema meni. U okretu mi ispadne štap. Sagnem se, a iz džepa na košulji izleti mobitel. Luda krava iza mene na korak. Ne stigoh podići telefon. Produžim nekoliko metara na sigurnu udaljenost, okrenem se, a bezobrazno govedo podiže rep i u tom trenutku ispusti obilni izmet poklopivši moj mobilni uređaj.

Nikad više ništa nisam stavljao u džep od košulje. Nikad više nisam čuvao krave i nikad nikome nisam rekao kako sam ostao bez mobitela, osim, naravno, Martinu.

Pritiskovićka je upravo izišla, a njega još nema. Brinem se. Pogledam kroz vjetrobransko staklo u smjeru odakle inače dolazi. Nema naviku kasniti. Ipak. Iza pritvorenih vrata začujem poznati glas, ali ovaj put s nekim čudnim prizvukom:

- Dobar dan, želim, imate li neku knjigu erotskog sadržaja?

Otvaram i odgovaram:

- Nemamo, sve su posudili u staračkom domu u susjednom selu.
- Ovaj put mislim ozbiljno, ozbiljno reče Tine.
- I ja, odvratim još ozbiljnije.

Koliko mu je vremena trebalo da skupi hrabrosti tražiti željenu literaturu. Mislio sam da ga poznajem. Prvi put da nije ostao duže, okrenuo se i otišao. Bio je to jedan od onih njegovih dana na koje me, sjećam se, upozoravao. Ovaj današnji je očito prvi.

Vozim polako. Cesta kroz selo je zavojita, znaju pasti knjige s police. Na izlazu kod zadnjih kuća maše mi gušćarica, Martinova simpatija i Jokina kćer. Reče mi Tine za nju da ne zna čitati baš najbolje, ali on će je naučiti, kad zajedno pobjegnu na Rab.

Ubrzavam, dok iz radija dopiru Lambertovi rifovi, a Đoser pjeva da za ljubav treba imat dušu.

I za štošta drugo u životu, pomislim.

Ja sam knjižničar. Knjižničar u pokretnoj knjižnici.